

فصلنامه پیام فرهیختگان (علوم تربیتی)

سال اول، شماره ۱، بهار ۱۳۹۵

صفحات: ۴۴-۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۰۱/۱۷؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۰۳/۲۰

بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و دروس غیردینی بر مبنای برنامه‌ریزی درسی

هادی احمدی* / رضا غفاری جوشقان**

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر، تعیین میزان تفاوت در مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی نسبت به معلمان سایر دروس بر مبنای یک برنامه‌ریزی درسی منسجم می‌باشد. پژوهش از نوع علی-مقایسه‌ای است و نمونه مذکور به تعداد ۱۴۴ نفر انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری شامل یک پرسش‌نامه‌ی ۱۹ سؤالی محقق ساخته که توسط مشاهده‌گر برای سنجش مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، استفاده شد. پایایی پرسشنامه با آزمون آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۴. به دست آمد. جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات نیز از آزمون خی دو استفاده گردید. نتایج تحقیق بدین شرح است: معلمان دروس دینی، در مهارت‌های ایجاد ارتباط مطلوب با دانش‌آموزان، تعیین رفتار ورودی، ایجاد انگیزه به درس، استفاده از روش فعال تدریس، وضع ظاهری مطلوب، از معلمان دروس غیردینی بهتر؛ ولی معلمان دروس غیردینی در مهارت‌های به کار بردن پیش‌سازمان دهنده، ایجاد ارتباط بین تجارب قبلی دانش‌آموزان و انجام ارزشیابی تکوینی بهتر عمل نموده‌اند و در مهارت‌های سلام و احوال‌پرسی، حضور و غیاب دانش‌آموزان، ارزشیابی تشخیصی، ارائه درس با طرح درسی معلم، تفاوتی بین دو گروه از معلمان مشاهده نگردید و نهایتاً با بررسی این عوامل، طرح آموزشی اثربخشی برای معلمان دروس دینی آماده گردید.

کلیدواژه‌ها: معلم، برنامه‌ریزی درسی، دروس دینی، سایر دروس.

hdahmadi @gmail.com

* کارشناس ارشد تحقیقات آموزشی، دانشگاه تهران (نویسنده مسئول)

** کارشناس ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد مشهد

مقدمه

آموزش یکی از موضوعات مورد نیاز بشر در تمام اعصار و دوران‌ها بوده است. اگرچه در سیر تاریخ، رویکردها و انتظارات متفاوت و گاه متعارض در زمینه‌ی آموزش و پرورش به وجود آمده است؛ مثلاً رویکردهایی که به کودک توجه داشته‌اند و در مقابل، رویکردهایی که به معلم و سازمان اهمیت می‌داده‌اند (سوآرز^۱ و اوین^۲، ۲۰۰۴، ۲۴۱، پالمر^۳، ۲۰۰۱، ۵۶ و دنت^۴، ۱۹۹۲، ۱۰۵). اما همه‌ی آن‌ها به نوعی بر اهمیت و ضرورت آموزش و پرورش تأکید کرده‌اند (وینچ^۵ و جینجل^۶، ۱۹۹۹ و جوزف^۷، ۲۰۰۰). امروزه نقش آموزش و پرورش بسیار حساس‌تر و پیچیده‌تر شده است و رویکردهای زیادی تأکید می‌کنند که باید بر رشد همه‌جانبه‌ی استعدادها و توانایی‌های انسان متمرکز باشد (اتو^۸، ۱۹۵۰، سینگ^۹، ۱۹۹۱، وینچ و جینجل^{۱۰}، ۱۹۹۱ و مینداراتا^{۱۱}، ۲۰۰۲). بر همین اساس امروزه نظام‌های آموزش و پرورش در سراسر دنیا روزبه‌روز در حال گسترش است و سازمان‌های آموزشی به دنبال بهبود و اصلاح خود می‌باشند (گریفیث^{۱۲} و دیگران، ۱۹۶۲).

این توجه و نگاه همگانی به بهبود سازمان‌های آموزشی بدین دلیل است که کشورها دریافته‌اند که داشتن منابع طبیعی و ثروت برای جامعه‌ی پیشرفته هرچند لازم است، کافی نیست و آنچه در حقیقت سرمایه‌ی پایدار هر جامعه را تشکیل می‌دهد، افراد و سرمایه‌ی

-
- Suarez
 - Oin
 - Palmer
 - Dent
 - Winch
 - Gingell
 - Josef
 - Otto
 - Singh
 - Winch & Gingell
 - Mehndiratta,
 - Griffith

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

انسانی^۱ آن است که از لحاظ فکری و اجتماعی تربیت شده باشند (فروند، ۱۹۷۳، ترجمه کاردان، ۱۳۷۲)؛ اهمیت این موضوع در کشورهای در حال توسعه کاملاً قابل مشاهده است، زیرا باینکه نرخ سواد در این کشورها از ۲۵٪ به ۷۵٪ افزایش پیدا کرده است اما در مقایسه با کشورهای توسعه یافته که تقریباً همه‌ی افراد این جوامع آموزش متوسطه را دریافت می‌کنند و ۱/۳ تا ۱/۲ آن‌ها به نوعی از آموزش بعد از متوسطه بهره‌مند می‌شوند، هنوز بسیار فاصله دارند (سوآرز و اوین، ۲۰۰۴، ۲۳۸)؛ این اهمیت اثربخشی نظام‌های آموزشی و برنامه‌های آن‌ها، با پیشرفت و توسعه‌ی همه‌جانبه که بر اساس اختراعات و نوآوری‌ها در حال تغییر و تحول است، بیشتر می‌شود زیرا آموزش و پرورش نه تنها باید با این تغییرات و نوآوری‌ها آشنا باشد، بلکه باید اداره‌کننده‌ی فن‌آوری‌های جدید نیز باشد (مارتین^۲، ۱۹۹۱، ۶۵۶). از طرفی تربیت دینی و اخلاقی نیز یکی از مهم‌ترین اهداف نظام آموزشی می‌باشد و جایگاه ویژه آن باعث شده دروس مستقلی، که عموماً تحت عنوان قرآن و تعلیمات دینی شناخته می‌شود، با سایر دروس در هر پایه تفاوت‌های عمده‌ای داشته باشد. اصولاً ماهیت دروس دینی به گونه‌ای است که از نظر محتوای آموزشی و فرایند یادگیری با دروس دیگر قابل مقایسه نیست.

تلاش برای ایجاد امید، شادی و نشاط به هنگام ارائه‌ی آموزش‌های دینی و پرهیز از ایجاد اضطراب و صدمات روحی و روانی در دانش‌آموزان، تلاش برای پرورش حس زیبایی‌شناسی بچه‌ها، پرهیز از بیان نکاتی که طرح آن‌ها به دلیل رشد ناکافی دانش‌آموزان، موجب برداشت‌های ناصحیح می‌شود، در تدریس دروس دینی درگروی یک برنامه‌ریزی درسی منسجم و صحیح توسط معلم مهم می‌باشد (مهدی پورعلی‌فرد، ۱۳۷۹). برنامه‌ریزی درسی را پیش‌بینی و تهیه مجموعه فرصت‌های یادگیری در جهت نیل به اهداف آموزشی تعریف

- Human Capital
- Martin

کرده‌اند، صاحب‌نظران برنامه‌ریزی آموزشی را کیفی و کلی و برنامه‌ریزی درسی را کمی و جزئی می‌دانند. برنامه ریزان از ابعاد مختلف به برنامه‌ریزی درسی پرداخته و تعاریف متفاوتی همچون سبک‌های تفکر، تجربه هدایت‌شده، محتوا و فرایند شناختی، نتایج و پیامدهای آموزشی بیان‌شده است. در اینجا منظور از برنامه‌ریزی درسی مقدار راهی است که فرد باید برای رسیدن به هدف مدنظر طی کند و به عبارتی «یک طرح آموزشی» می‌باشد (مشایخ، ۱۳۸۷). در این پژوهش ابزار اندازه‌گیری، یک پرسش‌نامه‌ی محقق ساخته است. پرسشنامه‌ی مشاهده‌گر، شامل ۱۹ گویه است که مواردی چون رعایت شرایط قبل از تدریس، هنگام ارائه درس، پس از ارائه درس جدید را مورد بررسی قرار می‌دهد. روایی پرسشنامه از نوع صوری است که به تأیید اساتید و مراجع مربوطه رسیده است. جهت تعیین پایایی پرسشنامه نیز از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب اعتبار برابر با ۰/۷۴. به دست آمد. جامعه هدف در این تحقیق تمامی معلمان است که در طرح معلم پژوهنده (اقدام پژوهی) شرکت داشته‌اند، چون این معلمان با روش تحقیق، روش فعال تدریس، معلم پژوهنده و سایر مهارت‌های مهم برای یک معلم مؤثر در سر کلاس آشنا بوده و تعداد آن‌ها برابر با ۲۲۰ نفر می‌باشد. بر این اساس، نمونه‌ای از معلمان دو مقطع متوسطه و راهنمایی که تعداد آن‌ها ۱۴۴ نفر می‌باشد (۷۲ معلم دروس دینی و ۷۲ معلم دروس غیردینی) انتخاب گردید. بر این اساس حجم نمونه‌ی معلمان پژوهش حاضر، در مجموع ۱۴۴ نفر می‌باشد و برای اینکه در اثرهای متغیر مستقل (معلم دروس دینی یا غیردینی بودن) بر متغیر وابسته (مهارت‌های معلمی) ابهامی وجود نداشته باشد به کنترل یک سری متغیرهای مهم طرح پرداختی، متغیرهای جنسیت، سطح تحصیلات و محل خدمت را مورد هم‌تاسازی قرار دادیم و به کنترل متغیر سن از طریق هم‌گن‌سازی (دامنه سن بین ۳۰ الی ۴۵) در جهت کنترل متغیرهای مزاحم طرح شدیم. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در این پژوهش (آمار توصیفی) شامل ویژگی‌های جمعیت شناختی (از جمله سن، جنسیت، سطح

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

تحصیلات، رشته تحصیلی)، (آمار استنباطی)؛ آزمون خنّی دو و مقایسه میانگین‌ها. به همین منظور پرسشنامه‌ای که شامل تمامی اهداف برنامه درسی می‌باشد، تهیه گردید تا با بررسی این عوامل بتوان برنامه‌ریزی درسی (طرح آموزشی) اثربخشی برای معلمان دینی تدارک دید. با توجه به مطالب مذکور، بر مبنای مطالب بالا هدف اصلی پژوهش فوق «بررسی میزان تفاوت مهارت‌های معلمان دروس دینی و غیردینی بر مبنای یک برنامه‌ریزی درسی منسجم می‌باشد».

تعریف مفهومی و عملیاتی مفاهیم

برنامه‌ریزی درسی، تعریف مفهومی: برنامه‌ریزی درسی عبارت از تهیه مجموعه فرصت‌های یادگیری برای جمعیتی مشخص به منظور نیل به آرمان‌ها و هدف‌های آموزش و پرورش است که معمولاً در مدرسه انجام می‌گیرد (نیکلسون^۱، اسکولر^۲ و وان^۳، ۱۹۹۵). تعریف عملیاتی: منظور از برنامه‌ریزی درسی در اینجا، یک طرح آموزشی است که به صورت پرسشنامه محقق ساخته ۲۲ سؤالی (بله-خیر) که مشاهده‌گر به آن نمره می‌دهد.

مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، تعریف مفهومی: منظور از مهارت‌های حرفه‌ای معلمان، بر اساس الگوی عمومی آموزش (سیف، ۱۳۸۰؛ و شعبانی، ۱۳۸۶) شامل مهارت‌های تدریس می‌باشد. تعریف عملیاتی: مهارت‌های معلمان در پژوهش حاضر منظور، گزینه‌ای است که افراد نمونه از پاسخ به هریک از سؤال‌های ۱ تا ۲۲ پرسشنامه‌ی محقق کسب می‌کنند.

معلمان دروس دینی و غیردینی: در پژوهش حاضر منظور از معلمان دروس دینی، معلماتی است که دروس دینی همچون معارف اسلامی، قرآن، دین و زندگی را در راهنمایی و

- Nicholson
- Schuler
- Van

دبیرستان تدریس می نمایند و منظور از معلمان غیردینی منظور معلمانی است که سایر دروس همچون ریاضی، فیزیک، ادبیات فارسی را تدریس می نمایند.

محتوای مقاله

آمار توصیفی:

جدول و نمودار شماره ۱-۲، ترکیب جنسیتی اعضای نمونه را نشان می دهد.

جدول ۱-۲ ترکیب جنسیتی اعضای نمونه

جنسیت			
مردان	زنان	مجموع	
۴۲	۱۰۲	۱۴۴	فراوانی
۲۹/۲	۷۰/۸	۱۰۰	درصد

همان طور که در جدول و نمودار شماره ۱-۲ مشاهده می شود زنان، ۷۰/۸ درصد از نمونه را به خود اختصاص داده اند درحالی که ۲۹/۲ درصد از حجم نمونه به مردان تعلق دارد. این امر نشان دهنده حضور بیشتر زنان در حجم نمونه می باشد. در جدول و نمودار شماره ۲-۲، سن اعضای نمونه قابل مشاهده است، این جدول نشان می دهد میانگین سنی ۳۷ سال بیشترین حجم نمونه را به خود اختصاص داده است. جدول ۳-۲ و نمودار ۲-۲، سطح تحصیلات اعضای نمونه را نشان می دهد.

جدول ۲-۲ سن اعضای نمونه

معلمان اصلی	معلمان همتا	مجموع	
۳۷/۶	۳۷/۸	۳۷/۷	میانگین سن (سال)
۴/۷	۴/۴	۴/۵	انحراف معیار
۷۲	۷۲	۱۴۴	فراوانی

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

جدول ۳-۲ ترکیب سطح تحصیلات اعضای نمونه

مجموع	دکتری	کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	فراوانی
۱۴۴	۰	۲۲	۱۰۴	۱۸	
۱۰۰	۰	۱۵/۳	۷۲/۲	۱۲/۵	درصد

همان‌گونه که در جدول و نمودار بالا مشاهده می‌شود افراد با مدرک کارشناسی بیشترین حجم نمونه (۷۲/۲ درصد) را به خود اختصاص داده‌اند، (۱۲/۵، ۱۵/۳ و ۰ درصد) از اعضای نمونه به ترتیب کاردانی، کارشناسی ارشد و دکتری هستند. شاخص‌های جمعیت شناختی دیگر شامل رشته تحصیلی، سابقه تدریس، محل خدمت و مقطع تحصیلی در جدول ۴-۲ آمده است. این جدول نشان می‌دهد، که درصد بیشتری (۵۵,۶٪) از همکاران در رشته علوم انسانی و بیشترین سابقه تدریس در محدوده ۲۰ سال به بالا (۳۰,۶٪)، بیشترین مقطع تحصیلی متوسطه دوم (۵۴/۷٪) و شهری (۷۷/۷٪) در میان نمونه آماری از معلمان وجود دارند.

جدول ۴-۲ سایر متغیرهای عوامل فردی

تعداد کل	درصد	تعداد	متغیرهای عوامل فردی	
۱۴۴	۵۵,۶	۸۰	علوم انسانی	رشته تحصیلی
	۱۴,۶	۲۱	تجربی	
	۶,۹	۱۰	ریاضیات	
	۱,۴	۲	فنی-حرفه‌ای	
	۲۱,۵	۳۱	غیره	
۱۴۴	۴,۲	۶	تا ۵ سال	سابقه تدریس
	۲۳,۶	۳۴	۵-۱۰	
	۱۶,۰	۲۳	۱۰-۱۵	
	۲۵,۷	۳۷	۱۵-۲۰	
	۳۰,۶	۴۴	۲۰ سال به بالا	
۱۴۴	۷۷/۸	۱۱۲	شهر	محل خدمت
	۲۲/۲	۳۲	روستا	
۱۴۴	۴۵/۳	۶۷	متوسطه اول (راهنمایی)	مقطع تحصیلی
	۵۴/۷	۷۷	متوسطه دوم	

پاسخگویی به فرضیه پژوهشی

سؤال اصلی: آیا معلمان دروس دینی نسبت به معلمان دروس غیردینی از مهارت‌های حرفه‌ای مؤثرتری در برنامه درسی خود سود می‌جویند؟

برای جواب به این سؤال از پاسخ‌های گروه نمونه در خصوص سؤالات شماره ۱ الی ۲۲ پرسشنامه از طریق آزمون خی دو طبق جداول (۲-۵ و ۲-۶ و ۲-۷) استفاده گردید. از آنجایی که مشاهده‌کنندگان (ناظر) با جواب‌های دوتایی (بله-خیر) به سؤالات پاسخ داده‌اند از روش خی دو، جهت اثبات (در تک تک سؤالات پرسشنامه) استفاده شد. که در سه قسمت ذیل آمده است:

جدول ۲-۵ مهارت‌های معلمان با توجه به نظر مشاهده‌کننده و پرسشنامه برنامه درسی (ناظر)

گروه	شاخص‌ها (مهارت‌های قبل از تدریس)	خی دوی چندبعدی	درجات آزادی	سطح معناداری	توضیحات
مشاهده‌کننده	سؤال ۱	۲/۱۲	۱	۰/۱۵	سلام و احوال‌پرسی معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.
	سؤال ۲	۰/۰۰	۱	۱	حضور و غیاب معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.
	سؤال ۳	۴/۸۲	۱	۰/۰۳	ارتباط مطلوب معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۴	۳/۶۵	۱	۰/۰۶	بررسی تکالیف معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.
	سؤال ۵	۳/۴۲	۱	۰/۰۰	تعیین رفتار ورودی معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۶	۲/۴۶	۱	۰/۱۲	ارزشیابی تشخیصی معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

-سؤال ۱: در این سؤال ۲۵ درصد از معلمان دروس دینی از الگوی سلام و احوال‌پرسی استفاده نمی‌کنند و ۷۵ درصد از معلمان دروس غیردینی تدریس می‌نمایند از این الگو استفاده نمی‌کنند و با توجه به نتایج جدول ۹-۴ تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود ندارد ($F_{(15): (15)} = 1.03$; $df: 15$; $P > 0.05$). از آنجاکه تحلیل نشان می‌دهد که ۲ خانه دارای فراوانی پیش‌بینی شده کمتر از ۵ بودند، بنابراین آزمون معنی‌داری Exact برای خی دو انتخاب شد که به این صورت تصحیح می‌گردد ($F_{(15): (15)} = 2.8$; $df: 15$; $P > 0.05$)؛ پس می‌توان گفت معلمان دروس دینی و غیردینی در الگوی سلام و احوال‌پرسی تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند.

-سؤال ۲: در این سؤال ۵۰ درصد از معلمان دروس دینی از الگوی حضور و غیاب استفاده نمی‌کنند و نیز ۵۰ درصد از معلمان دروس غیردینی از این الگو استفاده نمی‌کنند، بنابراین تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود ندارد ($F_{(15): (15)} = 1.03$; $df: 15$; $P > 0.05$). از آنجاکه تحلیل نشان می‌دهد که ۲ خانه دارای فراوانی پیش‌بینی شده کمتر از ۵ بودند. بنابراین آزمون معنی‌داری Exact برای خی دو انتخاب شد که به این صورت تصحیح می‌گردد ($F_{(15): (15)} = 1.03$; $df: 15$; $P > 0.05$). پس می‌توان گفت معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر ناظر در الگوی حضور و غیاب معلمان تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند.

-سؤال ۳: در این سؤال تعداد معدودی (فقط ۱۸ درصد) از معلمان دروس دینی از الگوی ارتباط مطلوب با دانش‌آموزان استفاده نمی‌کنند در حالی که اکثریت (۸۱ درصد) از معلمان دروس غیردینی از این الگو استفاده نمی‌کنند، بنابراین تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود دارد ($F_{(82): (82)} = 4.03$; $df: 82$; $P > 0.05$). پس می‌توان گفت معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر ناظر در الگوی ارتباط مطلوب معلمان تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. این امر با یافته‌های پژوهش جنگ‌جوی شجاع در سال ۱۳۸۸ همخوانی دارد. نتایج نشان داد که عواملی همچون

رقابت سالم، بالا رفتن کیفیت تدریس معلمان، آشنایی با روش‌های فعال تدریس و ایجاد ارتباط مطلوب با دانش آموزان را از نقاط قوت معلمان برشمرده‌اند؛ به نظر می‌رسد معلمان دروس دینی روابط صمیمانه‌تر و بهتری با دانش‌آموزان خود نسبت با معلمان سایر دروس دارند. معلم که بیش از هر شخص دیگری در ایجاد روابط انسانی نیکو مؤثر است باید از لحاظ تعادل احساساتی چنان باشد که شخصی وی در روابط او با شاگردان اختلال ایجاد نکنند (نقل از فرهادیان، ۱۳۸۱).

سؤال ۴: در این سؤال ۲۶ درصد از معلمان دروس دینی از الگوی بررسی تکالیف گذشته استفاده نمی‌کنند در حالی که اکثریت (۷۴ درصد) از معلمان دروس غیردینی از این الگو استفاده نمی‌کنند، بنابراین تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود ندارد ($\chi^2: 3/65$; $df: 1$, $P: /06$). پس می‌توان گفت معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر ناظر در الگوی بررسی تکالیف گذشته معلمان تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند.

سؤال ۵: در این سؤال تعداد معدودی (فقط ۱۷ درصد) معلمان دروس دینی الگوی تعیین رفتار ورودی استفاده نمی‌کنند در حالی که اکثریت (۸۳ درصد) از معلمان دروس غیردینی از این الگو استفاده نمی‌کنند و با توجه به نتایج جدول تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود دارد ($\chi^2: 3/42$; $df: 1$, $P: /00$). پس می‌توان گفت معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر ناظر در الگوی تعیین رفتار ورودی معلمان تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. از طرفی حسینی در سال ۱۳۸۲ در پژوهش «بررسی تأثیر سنجش رفتار ورودی بر دانش، نگرش و مهارت دانش آموزان» از طریق آزمون t نشان داد که بین دو گروه آزمایش و گواه تفاوت معنی‌داری از نظر مهارت‌های یادگیری وجود دارد، و سهل‌انگاری در آن باعث می‌شود اغلب آموزش درست و به‌جا را نمی‌بینند (تعیین رفتار ورودی) (جان لاکت، ۱۹۳۲؛ علوی، ۱۳۷۶).

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

سؤال ۶: در این سؤال ۴۲ درصد از معلمان دروس دینی از الگوی ارزشیابی تشخیصی استفاده نمی‌کنند و ۵۸ درصد از معلمان غیردینی نیز از این الگو استفاده نمی‌کنند، بنابراین تفاوت معناداری بین این دو گروه وجود ندارد (χ^2 : ۲/۴۶، df: ۱، P: /۱۲). پس می‌توان گفت معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر ناظر در الگوی ارزشیابی تشخیصی معلمان تفاوت معناداری با یکدیگر ندارند.

جدول ۶-۲ مهارت‌های معلمان با توجه به نظر مشاهده‌کننده و پرسشنامه برنامه درسی (طرح آموزشی)

گروه	شاخص‌ها (مهارت‌های ضمن تدریس)	خی دوی چندبعدی	درجات آزادی	سطح معناداری	توضیحات
مشاهده‌کننده	سؤال ۷	۲۳/۹	۱	/۰۰	ایجاد انگیزه معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۸	۴۳/۶۷	۱	/۰۰	پیش سازمان دهنده معلمان از اینکه معلم درس دینی یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۹	۳/۳۹	۱	/۰۳	ایجاد ارتباط معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۱۰	۶/۰۶	۱	/۰۲	روش فعال تدریس معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۱۱	/۰۰	۱	۱	فرصت سؤال معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.
	سؤال ۱۲	۷/۷۱	۱	/۰۰۶	روش مشارکتی معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.
	سؤال ۱۳	۱۹/۷۵	۱	/۰۰۰	صندلی‌های کلاس معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.

ارتباط غیرکلامی معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.	۰۴/.	۱	۲/۰۱	سؤال ۱۴
ارتباط افقی درس معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.	۱۹/.	۱	۱/۷۲	سؤال ۱۵
وسایل آموزشی معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل نیست.	۰۰۰/.	۱	۲۸/۱۲	سؤال ۱۶
رفع عوامل مخل معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.	۰۱/.	۱	۶/۱۸	سؤال ۱۷
ایجاد نشاط معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.	۸۲/.	۱	۰۵/.	سؤال ۱۸
وضع ظاهری معلمان از اینکه معلم درس دینی و یا غیردینی هستند، مستقل است.	۰۰/.	۱	۲۱/۰۱	سؤال ۱۹

از آنجایی که مشاهده‌کنندگان با جواب‌های دوتایی (بله-خیر) به سؤالات پاسخ داده‌اند به همین خاطر از روش خی دو جهت اثبات سایر سؤال‌های باقیمانده استفاده می‌کنیم:

- قسمت اول در سؤالات شماره ۱۹، ۱۰، ۷ و ۱۷ یعنی الگوهای ایجاد انگیزه (احساس ضرورت نسبت به درس)، استفاده از روش فعال تدریس، کوشش در جهت رفع عوامل مخل و وضع ظاهری مطلوب معلمان دروس دینی از معلمان دروس غیردینی بهتر عمل نمودند، به گونه‌ای تفاوت معناداری بین دو گروه از معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر مشاهده‌کننده بوده است، از آنجاکه معلمان دروس دینی مانند سایر معلمین روش‌ها و مهارت‌های گوناگون را شناسایی و متناسب با موقعیت به کار می‌بندد؛ همچنین معلم در تدریس، مهارت نحوه تفکر و مشاهدات دانش‌آموزان را بررسی و به آن‌ها کمک می‌کند تا به مطالعات حوزه‌های دیگر بپردازند (قورچیان ۱۳۷۹). توجه

معلمان دینی به ایجاد انگیزه، رفع عوامل مخل درون کلاس درس و توجه به روش تدریس فعال باعث می‌شود، دانش آموزان از طریق درس به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم با نیازها، علایق و اهداف شخصی خود آشنا و نقش معلم به‌عنوان برانگیزاننده یادگیری به‌عنوان یک عامل مهم در احساس نیاز به درس را ایفا نمایند (مک کوینز، ۱۹۴۰، ابراهیم قوام، ۱۳۷۸). این پژوهش نشان می‌دهد معلمان دینی کمتر از روش سنتی آموزش به‌وسیله سخنرانی در برابر تخته‌سیاه استفاده نموده و بیشتر عوامل مخل در هنگام تدریس را کنترل می‌نمایند (کریمی، ۳۷۳). به عبارتی سروصدای دانش‌آموزانی که در حیاط مدرسه در حال ورزش هستند، صدای ناهنجار کولر، صدای گوش‌خراش پنکه سقفی نیمه مستعمل کلاس و غیره از جمله عوامل مخل و سرباری هستند که مانع تمرکز حواس دانش‌آموزان در کلاس درس می‌شوند و بر آموزش و یادگیری آن‌ها اثرات منفی دارند (باستانی، ۱۳۸۶). بر طبق نتایج این پژوهش ظاهر معلمان دینی مطلوب بوده که ظاهر مطلوب داشتن برای دانش‌آموزان مهم است چراکه پوشش ظاهری به‌ظاهر امر ساده‌ای به نظر می‌آید اما در واقع چنین نیست (نقل از جولیا، ۱۳۷۹).

قسمت دوم: در سؤالات شماره ۹، ۱۳، ۱۲، ۱۴، ۱۶، ۱۸، ۸، یعنی به‌کاربردن پیش سازمان دهنده برای آمادگی ذهنی دانش‌آموزان، ایجاد ارتباط بین تجارب قبلی دانش‌آموزان با درس جدید، استفاده از روش مشارکتی (همکاری گروهی دانش‌آموزان)، چیدن صندلی‌های کلاس متناسب با روش تدریس، برقراری ارتباط غیر کلامی بدنی همراه با ارتباط کلامی، استفاده از وسایل آموزشی مناسب و ایجاد نشاط در دانش‌آموزان در هنگام تدریس که به‌صورت معناداری بین دو گروه از معلمان دروس دینی و غیردینی از نظر مشاهده‌کننده متفاوت بوده است، به طوری که معلمان دروس غیردینی در این موارد بهتر از معلمین دروس دینی عمل کرده‌اند. مهارت‌های نام برده شده از امور شخصیتی و فردی معلم نیست مثلاً استفاده از روش مشارکتی یا چیدن صندلی‌ها که شاید به‌عنوان عوامل غیرمستقیم بر یادگیری دانش‌آموزان اثرگذار می‌باشند، توجه نکردن به این مهارت‌ها نه‌تنها

باعث کاهش کیفیت تدریس می‌شود بلکه اثر نامطلوبی بر شرایط کلاس خواهد داشت اینکه معلمان دروس دینی از روش‌های ایجاد نشاط در درون کلاس درس خود استفاده نمی‌کنند یا کمتر استفاده می‌کنند قطعاً بر کیفیت آموزش آن‌ها اثرگذار خواهد بود (جولیاتی، ۱۳۷۹).

نتیجه‌گیری

طبق برنامه‌ریزی درسی (پرسشنامه مشاهده‌گر) معلمان نمونه (دروس دینی و غیردینی) از مهارت‌های معلمی مناسبی برخوردار بوده و در چند مهارت، معلمان دروس غیردینی مؤثرتر بوده‌اند، در این پژوهش زنان، ۷۰/۸ درصد و سن همکاران در دامنه ۳۰ الی ۴۵ سال همگن‌سازی شده بود و میانگین سنی ۳۷ سال بیشترین حجم نمونه بود، همچنین درصد بیشتری (۵۵,۶٪) از همکاران در رشته علوم انسانی و بیشترین سابقه تدریس در محدوده ۲۰ سال به بالا (۳۰,۶٪)، بیشترین مقطع تحصیلی متوسطه دوم (۵۴/۷٪) و شهری (۷۷/۷٪) بودند؛ یافته‌های اصلی پژوهش به‌قرار ذیل می‌باشد:

۱- معلمان دروس دینی (معارف اسلامی، قرآن و دینی) طبق طرح آموزشی، در مهارت‌های ایجاد ارتباط مطلوب با دانش‌آموزان، تعیین رفتار ورودی، ایجاد انگیزه (ایجاد احساس ضرورت نسبت به درس)، استفاده از روش فعال تدریس، کوشش در جهت رفع عوامل مخل، وضع ظاهری مطلوب، از معلمان دروس غیردینی (ریاضی، فیزیک، ادبیات فارسی) طبق آزمون خبی دو، بهتر بوده و در این زمینه تفاوت معناداری بین آن‌ها مشاهده گردید.

۲- معلمان دروس غیردینی (ریاضی، فیزیک، ادبیات فارسی) طبق طرح آموزشی، در مهارت‌های به کار بردن پیش سازمان دهنده برای آمادگی ذهنی دانش‌آموزان، ایجاد ارتباط بین تجارب قبلی دانش‌آموزان با درس جدید، استفاده از روش مشارکتی (همکاری گروهی دانش‌آموزان)، چیدن صندلی‌های کلاس متناسب با روش تدریس، برقراری ارتباط غیرکلامی بدنی همراه با ارتباط

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

کلامی، استفاده از وسایل آموزشی مناسب، ایجاد نشاط در دانش‌آموزان هنگام تدریس، طرح سؤال انگیزشی برای جلسه آینده، از معلمان دروس دینی (معارف اسلامی، دینی، قرآن) طبق آزمون خرد، دو، بهتر بوده و در این زمینه تفاوت معناداری بین آن‌ها مشاهده گردید.

فهرست منابع

- اسپالدینگ، آل (۱۳۷۹)، «انگیزش در کلاس درس»، ترجمه حسین یعقوبی، نشریه راه تربیت، شماره ۱۲۵، صص ۴۲-۲۵.
- باستانی، قادر (۱۳۸۶)، اصول و تکنیک‌های برقراری ارتباط مؤثر با دیگران، چاپ دوم، تهران: انتشارات ققنوس.
- باهنر، ناصر (۱۳۷۸)، آموزش مفاهیم دینی همگام با روان‌شناسی رشد، تهران: سازمان تبلیغات اسلامی.
- پارسا، عبدالله؛ ناخدا، طوبی؛ مرعشی، سید منصور (۱۳۸۹)، «بررسی نقش جشنواره‌های فعال تدریس بر بهبود کیفیت آموزش و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان (مطالعه‌ی نگرش دبیران مقطع متوسطه‌ی استان خوزستان)»، مجله علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز، دوره پنجم، شماره ۱، بهار و تابستان، صص ۱۰۲-۷۹.
- پول، مایکل (۱۳۸۶)، درآمدی بر علم و دین، ترجمه سعید ناجی، چاپ اول، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و فرهنگی.
- تقی پور ظهیر، علی (۱۳۸۵)، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی آموزشی و درسی، تهران: مؤسسه انتشارات آگاه.
- جنگ جوی شجاع، کلثوم (۱۳۸۸)، عوامل مؤثر بر استفاده معلمان دوره متوسطه در روشهای فعال تدریس و نتایج آن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه بیرجند.
- حسینی، افضل‌السادات (۱۳۸۲)، «بررسی تأثیر سنجش رفتار ورودی بر دانش، نگرش و مهارت دانش‌آموزان»، فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، سال دوم، شماره ۵، پاییز، صص ۶۶-۵۵.
- سیف، علی‌اکبر (۱۳۸۰)، روانشناسی پرورشی (روانشناسی یادگیری و آموزش)، تهران: نشر آگاه.
- شعبانی، حسن (۱۳۸۶)، روش‌ها و فنون تدریس، تهران: انتشارات سمت.

_____ بررسی میزان تفاوت مهارت‌های حرفه‌ای معلمان دروس دینی و ...

- صامتی، رضا (۱۳۸۸)، «زندگی را برای کودک بازی کنید»، **ضمیمه اطلاعات**، تهران: شماره ۲۴۴۴.
- علی پور، مریم (۱۳۸۷)، **بررسی رابطه بین صلاحیت های حرفه ای معلم با خود راهبری دانش آموزان مقطع متوسطه شهر بیرجند**، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه بیرجند.
- فروند، ژولین (۱۹۷۳)، **نظریه‌های مربوط به علوم انسانی**، ترجمه علی محمد کاردان (۱۳۷۲)، تهران: نشر دانشگاهی.
- فرهادیان، رضا (۱۳۸۱)، **تربیت برتر**، چاپ اول، تهران: انتشارات دفتر حوزه.
- فرهنگ، علی‌اکبر (۱۳۷۴)، **ارتباطات انسانی**، جلد دوم، چاپ شانزدهم، تهران: انتشارات رسا.
- قورچیان، نادر قلی (۱۳۷۹)، **جزئیات روش‌های تدریس همراه با چارچوب جامع برای تدریس**، تهران: نشر اندیشه.
- کریمی، عبدالعظیم (۱۳۷۳)، **رویکردهای نمادین به تربیت دینی**، چاپ دوم، تهران: نشر قدیانی.
- لاکت، جان (۱۳۷۶)، **مدیریت اثربخش**، ترجمه سید امین‌الله علوی، تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- ملکی، حسن (۱۳۸۶)، **مقدمات برنامه‌ریزی درسی**، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت.
- Brown B. L. (). Improving teaching practices through action research. A dissertation presented to the degree of Ph.D. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Campbell, K. H. (). Beginning teachers as researchers: Developing knowledge for teaching through classroom inquiry. Ed.D., Portland State University.
- Dent, N, J. H. (). A Rousseau Dictionary. Cambridge: Black well Publishers.
- Fabrizio, Clavdio. () Cultural Development: paris,unesco, Tala, hilda, Cuniculum Development: Regional and Experiences, Paris, Unesco.
- Griffiths, Daniel E. (). Organizing Schools for Effective Education. Danville: the interstate printers & publishers, Inc.

- Joseph, B, Pamela & Others. (). Culture of Curriculum. London: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.
- Martin, Wainright and others. (). Managing Information Technology. New York: Mac Millan Publishing Company, Second edition.
- Mehndiratta, Mamta. (). Dictionary of Education. New Delhi: K. S. Paperbacks Publisher.
- Nicholson, N; Schuler, R; & Van de ven, A. (). The Black well Encyclopedia Dictionary of Organizational Behavior. Massachusetts: Black well Publisher.
- Otto, J, Henry. (). Principle of Elementary Education. New York: Pinehart & INC Publisher.
- Palmer, A.Toy. (). Fifty Major Thinkers on Education. London: Routledge Press.
- Sinacevr, M.A, A New Concept of Development: Theory and Practice, Newyork,Harcourt Brace and World, .
- Singh, R, Raja. (). Education for the Twenty-First Century Asia-Pacific Perspectives. Bangkok: Unesco Principal Regional Office for Asia and the Pacific.
- Silver and Schwab, Joseph. (). biological science curriculum study: biology teachers Handbook. New York: wiely.
- Suarez - Orozco, M. M and Oin - Hilliard, D. B. (). Globalization, Culture and Education in the New Millennium. London: University of California press.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی